

47. Denique non est praetermittendus Barbeyrac (1); qui doctrinam hanc de indifferentia actum humanorum, more solito irridet, inquit 1.º, innumeros dari actus indifferentes, cum innumera sint, quae nec a Deo nec ab hominibus jubentur vel vetantur, quae proinde facere vel non facere, nec est bonum, nec malum; 2.º. Distinctionem actionis tantum ex objecto indifferentis, esse ideam chimericam scholasticorum; igitur ex. g. saltatio, etiam in actu singulari erit indifferens; 3.º. Actionem e. g. quae non est praecepta a lege, licet ex bona intentione fiat, non esse bonam nisi *negative* id est, *non malam*, ergo indifferentem.

Verum, aliud est plura esse nec praecepta nec prohibita, ideoque libero nostro arbitrio relicta; aliud vero ita esse nobis subjecta, ut dum libere ad aliquid objective indifferens determinamur, non debeamus intendere finem honestum, possimusque rationabiliter sensibilem delectationem pro fine habere. Conceptus abstractos, qui habent fundamentum reale esse chimaericos, mera calumnia est; secus etiam conceptus e. g. lineae chimaericus erit, quia singularis linea est semper vel curva vel recta. Actio licet non praecepta, quae ad bonum virtutis dirigitur, *positive* bona est; talis autem censetur actio quae fit propter aliquem finem honestum, virtualiter namque ad ultimum finem refertur. Unde S. Thomas (2) inquit: «Omnis finis a ratione deliberativa intentus pertinet ad bonum alicujus virtutis, vel malum alicujus vitii. Nam hoc ipsum, quod aliquis agit ordinate ad sustentationem, vel quietem sui corporis, ad bonum virtutis ordinatur in eo, qui corpus suum ordinat ad bonum virtutis. Et idem patet in aliis.»

48. Inter antiquos, Epicurei, caeterique de quibus Tullius (3) omnia voluptate vel utilitate dimittentes, boni et mali moralis, honesti et inhonesti naturale discrimen sustulerunt. Eorum vestigia premunt plerique recentiores impii, inter quos Spinosa, et Hobbesius (4) qui *ab opi-*

(1) In Pufendorfi *de jure naturae et gentium* (lib. 1. cap. 7.).

(2) *Summae Theolog.* part. 1. 2. quaest. 18. art. 9. ad 3^m.

(3) *De offic* libr. 3. cap. 22. et seqq. *De finib* libr. 2. cap. 10 et seqq.

(4) *Leviathan* et lib. *de Civ.* cap. 6. et 12.

nionibus arbitrariis hominum, vel ab *arbitraria legum civilium constitutione*, hoc discrimen repetit (1). Pufendorfius, quem sequuntur Coccejus et ex parte Heineccius, arbitratur discrimen hoc a *libera Dei voluntate et lege positiva* pendere, ita ut tamquam inventum scholasticorum respuat differentiam istam moralium actionum, scilicet: *quasdam esse praeceptas quia sunt bonae, quasdam vero bonas quia praeceptae*, et item: *quasdam esse prohibitas quia malae, quasdam vero malas quia prohibitae*. Adversus hos omnes generatim probabimus dari *intrinsicum* discrimen inter bonum et malum morale, quasdam morales actiones esse bonas, honestas, alias malas et turpes, citra omnem reflexionem ad ullam legem humanam, vel etiam positivam divinam a libera Dei voluntate manantem.

Ad pleniorum quaestionis intelligentiam advertendum est, hypothesim istam in qua statuitur, aliquas actiones esse ita moraliter bonas, aliquas ita malas, ut etiam si per impossibile Deus illas non praeciperet has non vetaret, adhuc remanerent tales, convenientes scilicet vel repugnantes naturali rationi, esse abstractionem mentalem, praescindentem a Deo,

(1) Ab eadem sententia non procul recedunt Hume, Smith et Loke quorum primus utilitatem et pulchritudinem inter se plane cohaerere autumans, quodque aptum est ad afferenda emolumenta, id simul pulchrum esse; cum talem animi constitutionem detexisset, ut quod pulchrum est eidem placeat sitque oblectamento, quo autem delectatur id necessario ab eo approbati, infert proinde omnes animi affectiones voluptatem aut utilitatem afferentes rationem boni virtutisque moralis continere.

Smith censet ea esse bona et approbanda, quae a spectato-ribus approbata iri perspicimus, quaeque ipsi admitteremus et approbaremus si in illorum locum essemus substituti; quo fit ut ex alinea sensu, et non ex rei natura aut necessaria rationalitatis nostrae constitutione, quisque debeat de actuum suorum bonitate aut malitia morali judicare.

Non abluat Loke qui virtutem bonumque aut malum morale ex hominum opinionibus erui atque ad legem opinionis revocari censuit. Unde nec exhorruit nefandissima facta de morum corruptione apud diversas gentes et populos accurate et studiosissime recensere. Verum in hoc, nimio dumtaxat aestu ingenitas virtutis et honestatis ideas impugnandi, videtur fuisse abreptus, melioareque certe docuisset si rejectis etiam ideis ingenitis aliud moralitatis fundamentum, quam mutabilem omnibusque erroribus obnoxiam hominum opinionem, posuisset.

minime autem excludentem eum, ejusque sapientiae necessariam ordinationem. Deinde supponi hic quoque rationalem naturam sicuti est, conformatam; cum absurdum prorsus videatur, exclusa omni absoluta ac immutabili realitate et ordine ejusque fundamento, velle adhuc disputare de convenientia et discrepantia aliquarum realitatum et ordinis, eaque admittere: praesertim quod, nec concipi valeant humani actus ut proprie morales ante ipsam etiam *rationem* spectatam velut naturalem eorum normam [1]. His positis sit.

PROPOSITIO

Datur intrinsecum boni et mali moralis discrimen, ab opinionibus et arbitrariis hominum statutis, a lege humana et etiam positiva divina, id est, a libera divina voluntate manante, prorsus independens.

49. Assertio statuta pluribus evincitur argumentis. 1.º Ex supposita Doctorum distinctione inter actiones prohibitas, quia malae, et malas quia prohibita, quae distinctio communi sensu probatur, cum etiam si positivam aut humanam legem cogitatione semoveamus, adhuc unicuique turpe ac malum videri debeat a rationis regula rectoque ordine declinare, honestum ac bonum utrique suas actiones conformare: bonum enim est unicuique enti juxta exigentiam suae naturae agere, et in homine omnia ordinatur sub ratione tamquam sub naturali et nobiliori eorum principio discernente.

2.º Sublato omni intrinseco discrimine inter bonum et malum morale, tollitur fundamentum legis humanae et positivae divinae. Quid enim? Est ne ex se bonum iisdem legibus subjici, et malum reluctari, vel neutrum eorum? Si primum, ergo ante conceptum harum legum datur aliquid ex se malum; si alterum; ergo leges illae utpote indifferentes, nullam speciem boni vel mali moralis determinabunt.

3.º Plura sunt practica rationis principia e. g. *Deus est amandus, nemo laedendus* etc., quae ex sui natura animum ad assensum cogunt, vimque rationalitati inferunt, non secus ac illa theoretica, e. g. *idem nequit simul esse et non esse, to-*

[1] Vide dicta superius n. 44 in nota ibidem posita.

tum est majus sua parte etc.; ergo sicut ex his ante omnem conventionem et pactionem, quaedam naturaliter vera dimanant judicia; ita ex illis quaedam actiones naturaliter, ac per se bonae et honestae, iisdemque oppositae malae et inhonestae.

4.º Sic fere arguit S. Thomas (1): secundum naturalem ordinem corpus hominis est propter animam et inferiores virtutes animae propter rationem; est igitur naturaliter rectum quod sic procuretur ab homine corpus, et inferiores vires animae, ut ex hoc et actus rationis, et bonum minime impediatur, si autem secus accideret, erit naturaliter peccatum; violentiae, igitur, comessationes et alia inordinata, quae liberum judicium rationis esse non sinunt, sunt naturaliter mala. Deinde cum homo naturaliter ordinetur in Deum sicut in finem, hinc ea, quae ducunt in cognitionem et amorem Dei, sunt naturaliter recta, quae vero e contrario se habent, sunt naturaliter, homini mala. Patet igitur quod bonum et malum in humanis actibus non solum sunt secundum legis positionem, sed etiam secundum naturalem ordinem.

5.º Denique, si omne discrimen boni moralis a malo, penderet a sola positiva divina voluntate et lege potuisset Deus facere ut cuncta, quae nunc sunt moraliter bona essent mala, et vicissim, ideoque potuisset efficere ut bonum esset ipsum odio habere, proximum laedere etc. malum vero ipsum diligere, proximo benefacere etc. quod evidentissimam involvit absurditatem; redditque impossibile medium cognoscendi (excepta divina revelatione) quid Deus revera naturaliter praecepit, et quid prohibuit, ut patet assumpto exemplo ab iis quae sub divina revera positiva lege continentur (2).

50. Difficultates, quae desumerentur ex modo quo in

[1] *Contra gent.* libr. 3. cap. 129. argument. 6. et 7.

(2) Quaecumque e. g. determinata dies cultui divino sit dicenda, quidnam de rebus creatis in sacrificium Deo offerendum, etc. utpote a positiva divina voluntate dependentia sciri nequeunt nisi supposita divina revelatione. Porro easdem res sublato praecepto aut prohibitionem desinunt esse bonae aut malae moraliter, possuntque in oppositum mutari: sic sublato vetito antiquae legis e. g. de non edenda carne suina, et praecepto de quibusdam sacrificiis frugum et animalium, desiit ratio mali aut boni moralis, quae in illis continebatur; quin etiam si quis eas tamquam si essent adhuc vetitae aut praeceptae servaret, actus hujusmodi a malo morali immunes haud essent.

particulari moralitas in humanos actus dimanat, solutas habes superius (1) Objicienti autem discrepantiam opinionum circa actus turpes et honestos, diversaque populorum nefandas consuetudines, et modum agendi notioni intrinsecae malitiae contrarium; respondebis, haec vel non fuisse actus, qui immediatam secum ferunt malitiam aut bonitatem, vel simul constitisse cum generali cognitione intrinsecae discriminis boni a malo. Aliud namque est, quod et philosophi disputent interdum de honestate vel inhonestate alicujus actus ubi immediata non est oppositio cum ratione, quodque nonnullae nationes ac populi exemplo malorum aliisque de causis possint quandoque quosdam turpes actus cohonestare; aliud vero, quod etiam immediate turpia ac iniqua possint in controversiam vocari, aut a recta ratione praeditis non videri; cum praeterea praxis opposita cuidam rationali cognitioni, voluntatis abusum non autem etiam defectum necessarii dictaminis rationis arguit (2). Unde merito ait Tullius (3): "Quae natio non comitatem, non benignitatem, non gratum animum, et beneficii memorem diligit? Quae superbos, quae maleficos, quae crudeliter, quae ingratos non aspernatur, non odit?" et inferius "Haec autem in opinione existimare, non in natura posita, vere dementis est. Nam, nec arboris nec eorum qui virtus, quae dicitur (in quo abutimur nomine) in opinione sita est, sed in natura."

Urgent Hobbesiani. In statu naturae ante quamlibet conventionem, nulla lex est, nullis officiis erga alios homo adstringitur; habetque facultatem naturalem, certe non inutilem, faciendi quidquid ad sui conservationem utile judicaverit; ergo naturaliter omnia ei licita sunt, nihilque per se malum.

R. 1°. negando suppositum, *statum hunc naturae* alibi quam in mente adversariorum unquam extitisse, cum homo naturaliter sit socialis, et societas praesertim civilis nequeat subsistere sine mutuis officiis, quin etiam legibus politicae potestatis, a qua gubernatur. 2°. Esto, talem statum naturae per cogitationem apprehendamus: nullae quidem in eo forent leges humanae, ideoque nulla earum

(1) N.º 44.

(2) Vide quoque jam alias dicta *Logicae* part. 2. artic. 6. n. 66. resp. ad 2. et in *nota*.

(3) *De Legib.* libr. 1. cap. 2.

praevaricatio; at adhuc subsisteret omnis rectitudinis immutabilis norma, scilicet, sapientiae divina seu lex aeterna, ab eaque dimanans nostrae rationalitatis talis conformatio, qualem ordo et natura rerum postulat, quae rationalitatis talis conformatio, qualem ordo et natura rerum postulat, quae rationalitatis conformatio in se considerata, praerberet fundamentum, ut in probationibus ostendimus, intrinsecae discriminis inter bonum et malum morale; ergo tunc etiam inhonestum ac malum foret, odio prosequi e. g. Deum et proximum, aliquem laedere, etc. 3°. Habet sane homo utpote liber naturalem facultatem physicam, etiam Deum e. g. ac parentes inhonorandi; num propterea, quod hoc ipsi est illicitum et contra rationem, dicenda erit haec facultas in se spectatata inutilis? Principium istud, *utilitate honestatem esse metiendam*, teterrimum est, omnemque naturalem ordinem subvertit, cunctis effraenis cupiditatibus aditum patefaciendo (1). Praeterea, cum ordinis moralis perversio, quae comitatur actus a ratione difformes sit maximum malorum humanae naturae, nihil potest esse *revera utile*, id est, *verum homini emolumentum* adferens, quod simul non fuerit *moraliter bonum et honestum*. Vide de hoc egregie disserentem Tullium (2).

(1) Utilitas vulgari sensu accepta cum nec in duorum hominum mente eidem ideae subjiciatur sive respondeat, et pro diversis singulorum affectionibus, conditione vitaeque adjunctis sit diversa, si ope ipsius foret metienda honestas haec quoque iisdem mutationibus subjiceretur. Hinc et Jeremias Bentham ponens pro fundamento socialis ordinis, bonitatis et justitiae a legibus manantis *utilitatem*, cum advertisset hujusmodi principii arbitrariorum, vagam et valde mutabilem significationem, conatur determinare in quo ratio boni et felicitatis humanae sita est: verum quia hanc quoque voluit constituere in eo quod maximam homini voluptatem oblectamentumque parit, malum vero in eo quod molestiam ac taedium, quae pariter admodum vagam mutabilemque significationem habent, nihilque dari potest magis inconstans et pro hominum diversitate magis diversum, quam voluptas, gaudium, taedium etc. in utroque itaque constituendo procul a veritate recessit. Vera etenim *utilitas* sincerumque hominis *oblectamentum* nequeunt esse a justitia honestateque sejuncta, uti argumentum quod subjicimus manifeste ostendit; at hoc ipso ista aliud sui principium sive fundamentum agnoscant oportet.

(2) *De Legib.* libr. 1. cap. 16. et 18. *De offici.* libr. 3. cap. 2 et seqq.

51. Opponit Pufendorfius [1]. 1°. Cum moralitas humanarum actionum oriatur *ex convenientia aut disconvenientia a norma seu lege, lex vero sit jussum superioris, non adparet, quomodo honestas aut turpitudine intelligi possit ante legem et citra superioris impositionem.* 2°. Qui secus agunt, aeternam quamdam actionum humanarum statuentes regulam, *Deo adjungunt principium aliquod coaeternum, extrinsecum, quod ipse in assignandis rerum formis sequi necessum habuerit.* 3°. Fatendum est, Deum sicut caetera omnia ita et *hominem liberrime creasse*, ideoque in beneplacito ejus fuisse *qualem vellet ipsi naturam assignare*; nil igitur potest esse quod homini absoluta necessitate conveniat citra beneplacitum Dei.

R. ad 1^m. Pufendorfius in hoc vehementer hallucinari, quod non distinguat legem positivam Dei a libera Dei voluntate manantem, a norma quadam naturali, quae in ordine ac natura rerum, rationisque nostrae naturali constitutione in primis deprehenditur, et licet a divina sapientia omnia ordinante dimanet, ad eamque debeat referri, uti videbimus, praescindit tamen prorsus a libera divina voluntate, atque in se considerata medium est agnoscendi *radicalem et fundamentalem* actionum moralitatem; quae moralitas etiam dici potest, ut sapienter advertit Finetti (2), *intrinsicam et formalem*, sed *imperfectam* si comparetur cum *extrinseca et absoluta*, quae a lege extrinseca et proprie dicta profluit.

Ad duo alia in objectione posita, cum solida eorum solutio dari nequeat nisi unica, et haec in suppositione doctrinae, quae in metaphysica solet explicari, circa possibilitatis naturam et rerum essentias (3); respondebimus verbis dignissimi mei antecessoris. Itaque ad 2^m. «Nullum aliud principium Deo coaeternum statuimus, quam ipsam *divinam naturam*, quae omnium rerum ac naturarum *fontis*

(1) *De jure natur. et gent.* libr. 1. cap. 2. §. 6.

(2) *De Princip. jur. natur.* libr. 2. cap. 2.

(3) Vide plura haec de re exposita in *Metaphysica* et praesertim *Ontologiae* artic. 2. nn. 15. 16. 17. et seqq. nec non *Psychologiae* cap. 3. artic. 2. n. 59. Et sane, qui has Pufendorffii difficultatis existimaret se soluturum dicendo, haec in re nihil admitti extrinsecum Deo coaeternum etc. nisi aliquid *logicum* et *ideale*, nescio quid posset respondere contententi, nihil aeternum, absolute immutabile, et necessarium etiam pro *statu* et *logico ideali* dari potest praeter Deum.

est atque *exemplar*. Adjungimus etiam, si Pufendorffio placet, divinam *rationem*, quae voluntatem dirigit in ferendis legibus, cujus quidem divinae rationis *derivatio quaedam est humana*, et consequenter immediata nostrarum actionum norma censetur. Jam vero in his omnibus nullum absurdum.»

Ad 3°. «Omnes quidem fatemur Deum nulla necessitate adstrictum fuisse ad creandum hominem, at homini potuisse Deum quam vellet, seu quamlibet aliam assignare naturam confidenter negamus. Homo enim necessario est animal rationale, sociale ad Deum tanquam ad finem suum ultimum naturaliter tendens. Itaque existentia quidem hominis a libera Dei voluntate pendet, at natura, seu *essentia hominis*, quemadmodum et aliarum rerum *omnium*, pendet solum *ab aeterna* atque *immutabile idea*, quae in intellectu divino, necessario existit. Cum igitur natura hominis in se spectata necessaria sit, atque immutabilis, facile intelligitur, qua ratione aioni humanae convenire possit aliqua affectio etiam moralis, quae ex necessitate intrinseca promanet independentem a libera Dei legem ferentis voluntate.»

Urget Pufendorffius (1). *In obscuro manet, hac sententia (de intrinsicam moralitate) admissa, quinam demum sint ille actus in se illicitus et quo indicio ab aliis actibus liquido internoscantur; quae item ratio sit proxima, quare iidem tales sint.* Ait praeterea, super hoc fundamento instructa *definitio juris naturalis*, nequit non esse *obscura, et veluti in circulum revolvitur.*

R. Ad 1^m. Pufendorffius ibidem ut eludat vim probationis quinto loco a nobis positae, dum asserit hominis naturam esse talem, *cui non omnes actus deberent esse indifferentes*, fatetur naturalem quamdam actuum convenientiam cum natura rationali: haec itaque *convenientia* aut *oppositio* in aperto ponit quinam sint actus liciti, et quomodo ab illicitis discernantur, estque *proxima ac fundamentalis* ratio moralitatis eorum, seu cur tales sint. Quin imo in opposita sententia haec obscuritas, ut in fundamento monuimus, haberetur, cum absque divina revelatione scire non posset, quid Deus tanquam auctor naturae prohibuerit vel praeceperit.

(1) Operis memorat. libr. 2. cap. 2. §. 4.

Unde etiam quod secundo loco dicitur falsum est. Quae etenim obscuritas, et qui circulus esse potest? Si dicatur eam esse legem naturalem, quae disponit de iis quae sunt intrinsece bona vel mala (1) et haec illa esse quae natura sua sunt conformia, vel difformia rectae rationi, tamquam *proximae*, et *intrinsecae* normae; quae tandem suae recludinis fundamentum agnoscit in immutabili ac aeterna divina ratione, seu in divinae sapientiae conceptu a libera divina voluntate omnino independente. Hinc et S. Thomas (2) *de peccato* inquit, *ex hoc enim ipso, quod est inordinatum, juri naturali repugnat.*

ARTICULUS IV.

DE SENSU ET ORGANIS MORALITATIS.

52. Moralitatis natura sufficienter determinata, juvat pauca quaedam innuere circa duos gravissimos errores, quorum primus e crassiori materialismo ultimi saeculi prodians *sensum moralitatis* quem experimur, in organo quodam sive sensu corporeo aliis quinque sensibus analogo generatim reponit (3). Alter vero a systemate medici Gall dimanans, et sub ementito nomine scientiae phrenologicae latens latissime nunc temporis praesertim in Galliis et Germania grassatur, et nedum materialismum manifeste promovet, uti alias vidimus [4], sed ipsa moralitatis fundamenta subruit, dum diversas facultates seu propensiones hominum morales in totidem humanae calvae depressionibus et protuberantiis aut cerebri conformationibus collocat, aut

(1) Non quod legem naturalem ita definiamus, aut ita definiendam esse censeamus haec dicimus, sed ut ostendamus, falsum esse quod Pufendorfius supponit, scilicet, quasi admissa hac nostra doctrina, aliud non esset responsum dandum quaerenti quid sit lex naturalis nisi istud; *illa quae versatur circa intrinsece bona et mala*, et rursus quaerenti quid sit intrinsecum bonum ac malum: illud *quod a lege naturali praecipitur vel prohibetur*; hoc utique esset in circulum revolvi.

(2) *Summae theolog.* part. 1, 2, Quaest. 71, art. 6. ad 4.

(3) Hujus sexti sensus corporei et tamen moralitatem indicantis praeformator fuit auctor *libri de Natura*. lib. 5. part. 3.

(4) Vol. 1. *Logica et Metaphysica* in notis adjectis artic. 1. cap. 1. *Psychologiae*..

saltem iisdem ita alligat, ut tota moralitatis ratio necessitate quadam ab his organis corporeis dependeat. Quidam hujus insanae doctrinae adsertores eo usque progressi sunt ut ope illius vel nefandissima crimina ut homicidia, parricidia etc. velut naturae necessitate patrata, proindeque nulli poenae subjicienda, aut saltem a iudicibus mitius plecenda esse contenderent. Verum quid mirum, si juxta Gall, Spurzheim, Broussais ipse *religionis sensus* in activitate horum organorum residet. Vide cl. Cerise (1).

Monemus autem in primis minime nos latere studium phrenologiae posse quoque subsistere cum exclusione materialismi et fatalismi, et plerosque auctores hac tantum ratione eidem promovendo adstipulari; ast quia doctrina haec etiam quoad scientificum valorem, ut sapienter observat cl. Forichon (2), omni solido principio anatomico aut psychologico destituitur, statinque ac anatomicam terminologiam deserit in manifestam sensationis cum idea, merae sensibilitatis cum rationalitate et moralitate confusionem incidit, aut ad conjecturales a Gall ejusque discipulis mutuatas observationes recurrit; hinc eidem etiam sic acceptae si quis valediceret, nullum inde ut videtur, naturalium scientiarum incremento detrimentum afferret.

Animadvertendum est deinde, *sensum moralem* prout communiter sumitur, non esse aliud quam instinctum quemdam nostrae rationalitatis, sive hujusmodi naturalem animi nostri comparationem, qua fit ut experiamur in nobis propensionem, sive stimulum quemdam ad bonum morale approbandum, et reprobandum malum, primoque etiam inviti tacite quodammodo oblectemur, aliud vero horreamus. Differt porro sic acceptus et a *sensu naturae communi*, qui dicit

(1) *Exposé et examen critique du système phrénologique*: ubi sic loquitur. Quid est religio secundum Gall? *Elle est un mode d'action plus ou moins énergique de l'organe de la théosophie, aidée de l'organe du merveilleux, et probablement aussi de celui de l'esprit de métaphysique.* Quid est religio juxta Spurzheim? *Elle est un mode d'action plus ou moins énergique de l'organe de la vénération, assisté des organes des sens, de la causalité.....* Audiamus nunc loquentem ipsum Broussais. *L'abstraction-religion est un code formulé par des hommes injustes et avides qui exploitent à leur profit le sentiment de la vénération dont la nature nous a dotés pour d'autres fins;....* Et en religio phrenologorum.

(2) In opere *Le matérialisme et la phrénologie combattus dans leurs fondements*. Préface pag. XV. Paris 1840.